

yımlanmıştır. Eseri Mualla Anıl (1945) ve Süheyl Beken (1960) yeni harflerle neşretmiştir. Bu küçük hacimli eser eski tarz gazel ve nazîrelerle bazı tarih, kıta ve beyitler dışında Mustafa Reşid Paşa için siyasal ve sosyal içerikli dört kaside, manzum atasözleri, hayvan hikâyeleri ve nisbeten lirik bir manzume olan “Münâcât”-la Türk şiirine önemli yenilikler getirmiştir. 5. *Durûb-i Emsâl-i Osmâniyye*. 1280 (1863) ve 1287 (1870) baskıları Tasvîr-i Ef-kâr Matbaası'nda Şinâsi tarafından gerçekleştirilmiştir. Ebüzziyâ Mehmed Tefvik ilâve ettiği atasözleriyle genişleterek 1302'de (1884-85) tekrar basmıştır. Birinci basımda 1500, ikinci basımda 2000 kadar atasözü ve deyim divan şiirinden örnek beyitler ve Arap, Fars, Fransız atasözleriyle beraber kaydedilmiştir. Türk atasözlerinin alfabetik ve karşılaştırmalı olarak ilk sistematik derlemesi olan eser, halk düşüncesi ve birikimini değerlendirmede ve folklor araştırmalarında yol açıcı bir çalışma niteliğindedir. Yeni harflerle yayımı, harf sırasına göre yeni bir düzenleme yapılarak baş tarafına bir inceleme eklenerek A. Süreyya Beyzadeoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir (İstanbul 2003). 6. *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr (Makaleler)*. Şinâsi'nin ölümünden sonra Ebüzziyâ Tefvik, *Müntehabât-ı Edebiyye / Mes'ele-i Mebhûsetün anhâ* alt başlığıyla “Mebhûsetün anhâ” tartışması yazılarını (1303/1885-86), *Müntehabât-ı Tasvîr-i Efkâr* başlığıyla da *Tasvîr-i Efkâr*'da çıkan bazı makaleleri (1311/1893-94) bir araya getirmiştir. Fevziye Abdullah Tansel eseri yeni harflerle ve ilâveli olarak *Makaleler* adıyla yayımlamıştır (Ankara 1960). Bedri Mermutlu, *Tasvîr-i Efkâr*'daki imzasız yazıların da Şinâsi'ye ait olması ihtimalinden hareketle bütün makalelerini din, bilim ve eğitim, medeniyet, siyaset, ekonomi, şehir ve fert açısından değerlendirmiş ve yorumlamıştır (bk. bibl.). 7. *Fatîn Tezkiresi*. Fatîn Efendi'nin *Hâtîmetü'l-es'âr* adlı tezkiresinin, aralarındaki anlaşma gereğince Şinâsi tarafından yeni bir tertip ve ifadeyle hazırlanan baskısının ilk elli iki sayfasını (17-21 arası eksik) Ömer Faruk Akün formalar halinde ele geçirip geniş bir kritiğini yaparak ilim dünyasına sunmuştur (“Şinâsi'nin Bugüne Kadar Ele Geçmeyen Fatîn Tezkiresi Baskısı”, *TDED*, XI, 31 Aralık 1961, s. 67-98; “Şinâsi'nin Fatîn Tezkiresi Baskısındaki Yeni Biyografik Bilgiler”, *TM*, XIV, 1965, s. 277-336). Şinâsi'nin bunların dışında henüz ele geçmeyen *Sarf ü Nahv-i Türkî* ve *Kâmûs-ı Osmâni* adlı çalışmaları bulunmaktadır. Birinci eser tamamlanıp başından bir bölümünün basıl-

dığı Şinâsi tarafından bildirilen bir kitaptır. *Kâmûs-ı Osmâni* ise Paris'e ikinci gidişinden itibaren neredeyse hayatının tek amacı haline gelmiş ve “tı” harfine kadar hazırlanmıştır. Ancak bu çalışmaların günümüze kadar hiçbir parçası ele geçmemiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sicill-i Osmâni, III, 172; Fâik Reşad, *Tarz-ı Nevîn Kurâat*, İstanbul 1330, V, 131; Ebüzziyâ Mehmed Tefvik, *Numûne-i Edebiyyât-ı Osmâniyye*, İstanbul 1308, s. 214; (1329), s. 226, ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., “Şinâsi'nin Eyyâm-ı Ahîre-i Hayâtı ve Vefatı”, *Mecmûa-i Ebüzziyâ*, nr. 105, İstanbul 1911, s. 833-841; nr. 106 (1911), s. 865-874; Necmettin Halil Onan, *Namık Kemal'in Tâlim-i Edebiyat Üzerine Bir Risalesi*, Ankara 1950, s. 36-37; Ahmet Hamdi Tanpınar, *XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1956 (haz. Abdullah Uçman), İstanbul 2007, s. 173-201; M. Kaya Bilgeçil, *Şair Şinâsi*, İstanbul 1972; Özege, *Katalog*, IV, 1507; Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1976, II, 854-868; Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*, İstanbul 1976, s. 253-274 (buradaki makale için ayrıca bk. *TDED*, II/1-2 [1946], s. 21-42); Ziyad Ebüzziyâ, *Şinâsi* (haz. Hüseyin Çelik), İstanbul 1997; Orhan Okay, “Türkiye'de Modernleşmenin İlk Döneminde Geleneksel Dinî Düşünce-deki Değişmeler”, *İslâm ve Modernleşme: II. Kutlu Doğum İlmî Toplantısı, Tebliğler*, İstanbul 1997, s. 309-310; Âlim Kahraman, *Şinâsi*, İstanbul 2001; Bedri Mermutlu, *Sosyal Düşünce Tarihimizde Şinâsi*, İstanbul 2003; İnci Enginün, *Yeni Türk Edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul 2006, s. 44-53 vd.; Ahmed Refik, “Şinâsi'nin Berây-ı Tahsil Paris'e Gitmesi”, *TTEM*, sy. 86 (9) (1341/1925), s. 215-216; Kenan Akyüz, “Şinâsi'nin Fransa'daki Öğrenimi ile İlgili Bazı Belgeler”, *TDL*, III/31 (1954), s. 397-405; a.mlf., “Şinâsi, İbrahim”, *TA*, XXX, 295-298; Ömer Faruk Akün, “Şinâsi”, *İA*, XI, 545-560; Abdullah Uçman, “Şinâsi İbrahim Efendi”, *TDEA*, VIII, 171-175.

ÂLİM KAHRAMAN

ŞİNİK

«Eski bir hacim ve alan ölçüsü birimi.»

Aslen “yalak, çukur” anlamında bir Grek kuru gıda ölçüğünün ismi olan **hoînîksten** geldiği ileri sürülmektedir (1 hoînîks = 0,25 hemiektion = 2 kstes = 4 kotile = 1,08 lit-

re). Ancak kelimenin diğer birçok Grek ölçü biriminin aksine Arapça'ya geçmediği ve büyük ihtimalle Türkler'le beraber Anadolu'da ortaya çıktığı göz önünde bulundurulunca aslının Çince'den alınma Uygurca **şing** (kürinin onda birine denk bir ölçek; bk. Gabain, s. 62) veya Kıpçakça **şinük** kelimesi olması daha muhtemel görünmektedir. XIV. yüzyılda Menteşeoğulları ve Aydınoğulları'nın Venedik ile yaptıkları antlaşmaların Grekçe metinlerinde hoînîks yerine **siniki** (σινίκι) şeklinde geçmesi de (Zachariadou, s. 148) buna işaret edebilir. Süryânîce “torba” anlamındaki **şelik / şelikâ** kelimesinin (Costaz, s. 371) şinikle bağlantısı olabilir. Bu ölçek halk ağızlarında **cinik**, **çinik**, **çanak** gibi isimlerle anılmaktadır. Şiniğin aynı zamanda bir ağırlık ölçüsü olduğunu söyleyenler (meselâ bk. Gökyay, I/1 [1981], s. 45; Pakalın, III, 357) yanılmaktadır.

Yukarıda sözü edilen antlaşmalarda şiniğin eski değerine kavuşturulmasının şart koşulmasından ticarî vergi gelirlerinin artırılabilmesi için bu ölçüğün de küçültüldüğü anlaşılmaktadır. Şiniğin ölçüsünün korunabilmesi amacıyla üç resmî standart örneğin hazırlanması ve ikisinin Türk otoritelerinde, birinin Venedik konsolosunda muhafaza edilmesi kararlaştırılmıştır (Zachariadou, s. 145, 148). Osmanlı Devleti'nde başta hububat olmak üzere çeşitli kuru gıdaların ölçümünde kullanılan mahallî şinikler genellikle yerel kilelerin dörtte biri hacminindedir. Nitekim 907 (1502) yılı İstanbul İhtisab Kanunnâmesi'nde ve 912 (1506), 927 (1520) yıllarına ait Tırhala sancağı kanunlarında şiniğin yerel kilenin dörtte birine denk geldiği bildirilmektedir (Barkan, s. 289; Akgündüz, II, 288, 511, 515, 518). Sultan Abdülâziz devri sadrazamlarından Ahmed Esad Paşa'nın kongre için hazırladığı tabloya göre devrin yerel şinikleri ve değerleri şöyledir:

(SA, III, 1569-1571)

Manastır	1 İstanbul kilesi veya 2 kutla veya 0,25 Manastır kilesi	20 kıyye	
Filibe	0,25 kile	15 kıyye 14,5 kıyye 2,5 kıyye	6000 dirhem = 19,244175 kg. (Zağra buğdayı için) 5800 dirhem = 18,6027025 kg. (zahire için) 1000 dirhem = 3,2073625 kg. (pirinç için)
İslirmye	0,25 kile	12 kıyye 11 kıyye 6,25 kıyye	4800 dirhem = 15,39534 kg. (zahire için) 4400 dirhem = 14,112395 kg. 2500 dirhem = 8,01840625 kg. (susam için)
Üsküp		7-10 kıyye	2800 - 4000 dirhem = 8,980615-12,82945 kg. (hububatın cinsine göre)
Edirne	0,25 kile	5 kıyye 4,5 kıyye	2000 dirhem = 6,414725 kg. (buğday için) 1800 dirhem = 5,7732525 kg. (susam ve pirinç için)

Osmanlı Devleti'nde eskiden kullanılan çeyrek İstanbul kilesi hacmindeki şiniğin (= 2 kutu / temür = 4 zarf) metrik karşılığı 9,25 litre iken 26 Eylül 1869 tarihli ölçü reformu ile 1 kile-i a'şârî = 10 onluk = 100 ölçek = 100 litre eşitliği kabul edilmiştir. Yeni ölçülerin tanzim, tensik ve kullanım şekilleri hakkında olup eski ölçülerin karşılıklarını gösteren listeleri de ihtiva eden 29 Şevval 1298 (24 Eylül 1881) tarihli kararname ile de şu eşitlik benimsenmiştir: 1 yeni kile (hektolitre) = 10 şinik (dekalitre) = 100 ölçek (litre) = 1000 kutu (desilitre) = 10.000 zarf (santilitre). Fransa Ticaret Odası bülteninde kaydedilen bilgilere ve Osmanlı Düyûn-ı Umûmiyye İdare-i verilerine dayanan George Young'a göre 1890'larda şu şinikler kullanılmaktaydı:

Yer	Ölçüm	Yerel Ölçek	Yerel Birim	Yerel Birimdeki Ölçü
Anadolu	0,5 yerel ölçek	10 lt.	7,1875 kg.	
Mardin ve Samsun	0,0625 yerel kile		15 okka = 19,244175 kg.	
Sivas	1/28 yerel kile	10 lt.		
Midilli	10 yerel ölçek	10 lt.	10,9 kg. [?]	
İnebolu	2 yarım veya 4 hak	20 lt.	18,376 kg. tahıl	
Selânik ve Manastır	0,25 yerel kile veya 2 yarım	40 lt.	11,25-13,75 okka = 14,43313125-17,64049375 kg. (yulaf için) 21,75-23 okka = 27,90405375- 29,507735 kg. (mısır için) 20-22,5 okka = 25,6589-28,8662625 kg. (cavdar için)	

(Corps de droit ottoman, IV, 372-374)

Bunlara ilâve olarak M. Vekov şiniğin XVIII-XX. yüzyıllar arasında ölçtüğü buğdayın ağırlığı için şu değerleri vermektedir: Varna'da 11 okka, Sofya'da 10, 12 ve 14 kg., Trakya'da 15 kg., Makedonya'da 10 okka (*Bulgarian Historical Review*, XXVI/1-2 [1998], s. 133-134). Günümüzde Bilecik, Isparta, Ankara ve Adana gibi birçok şehirde tahıl ve bakliyat ölçümünde kullanılan ve bu ürünlerden yaklaşık 8 kg. alan ölçüğe de şinik adı verilmektedir (*Derleme Sözlüğü*, III, 1228). Konya ve Aksaray gibi illerde rastlanan şinik Konya kilesinin yirmi dörtte birine denk gelirken Balıkesir'deki 12 okkaya, Afyon'daki yaklaşık 6 kiloya eşittir (*Zanaat Terimleri Sözlüğü*, s. 182; Kaymaz, sy. 9-10 [1998], s. 403). Bu ölçek, 1 şinik hacmindeki tohumla ekilebilen yüzey genişliğini belirtmek üzere alan ölçüsü birimi olarak da kullanılmaktadır (şiniğin değerinin çoğunlukla kendi cinsinden ifade edildiği ölçülerle ilgili geniş bilgi için bk. **KİLE**; **OKKA**).

BİBLİYOGRAFYA :

Derleme Sözlüğü, Ankara 1965, III, 1067, 1228; *Zanaat Terimleri Sözlüğü*, Ankara 1976, s. 182; W. F. Arndt – F. W. Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago-London 1979, s. 883; Ch. T. Lewis – Ch. Short, *A Latin Dictionary*, Oxford 1993, s. 327; Emir Necipoviç Necip, *Yeni*

Uygur Türkçesi Sözlüğü (trc. İklil Kurban), Ankara 1995, s. 63, 379; L. Costaz, *Dictionnaire syriaque-français*, Beyrouth, ts. (Imprimerie Catholique), s. 371; Recep Toparlı v.dğr., *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara 2003, s. 253; Epiphanius, *Epiphanius' Treatise on Weight and Measures: The Syriac Version* (ed. J. E. Dean), Chicago 1935, s. 13, 46-47; *Fi 29 Şevval Sene 1298 ve fi 11 Eylül Sene 1297 Târihiyle Şeref-müteallik Buyurulan İrâde-i Seniyye-i Hazret-i Pâdişâhî Mûcibince Yeni Ölçülerin Tanzim ve Tensikiyle Suver-i İcraiyyesi Hakkında Kararnâmedir*, İstanbul 1299, s. 4-5; G. Young, *Corps de droit ottoman*, Oxford 1906, IV, 372-374; Barkan, *Kanunlar*, s. 289; A. v. Gabain, *Das Leben in uigurischen Königreich von Qoço (850-1250)*, Wiesbaden 1973, s. 62; E. A. Zachariadou, *Trade and Crusade: Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydın (1300-1415)*, Venice 1983, s. 145, 146, 148-149; *Système des mesures, poids et monnaies de l'Empire ottoman et des principaux états*

avec de nombreux exercices et des tables de conversion, İstanbul 1988, s. 16; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnâmeleri ve Hukukî Tahtilleri*, İstanbul 1990, II, 288, 511, 515, 518; R. P. Duncan – Jones, "The Choenix, the Artaba and the Modius", *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*, XXI, Köln 1976, s. 43-52; Orhan Şaik Gökyay, "Halk Dilinde Ölçü Birimleri", *TFA*, I/1 (1981), s. 45; M. Vekov, "Maßeinheiten in den Bulgarischen Ländern vor der Einführung des Metrischen Maßsystems", *Bulgarian Historical Review*, XXVI/1-2, Sofia 1998, s. 133-134; Zeki Kaymaz, "Anadolu Ağızlarında Ölçü Bildiren Kelimeler", *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, sy. 9-10, İstanbul 1998, s. 403; SA, III, 1569-1571; Pakalın, III, 357.

CENGİZ KALLEK

ŞİNKİT

(الشنقيط)

Moritanya'da tarihî bir şehir.

Moritanya'nın kuzeyindeki tarihî Bilâdü-şinkit bölgesinin merkezi olan Şinkit (Şincit), Adrar eyaletinin yarı çöl platoları üzerinde kurulmuştur. Fransa hâkimiyeti öncesinde Moritanya karşılığında da kullanılan ve sömürge döneminde Chinguetti (Chinguitti, Chinguit, İng. Shinqit) biçiminde yazılan Şinkit kelimesinin Berberî dilinde "at pınarı" anlamına geldiği belirtilir, bu ismin seramik bir kaptan geldiği de söy-

lenir. Günümüzde Moritanya'nın on iki idarî bölgesinden Adrar eyaleti sınırları içinde kalan Şinkit şehrinin ilk defa 160 (776) veya 165 (781) yılında kurulduğu görüşü yaygındır. Bu ilk şehir zamanla kumlar altında harabeye dönmüş, IV. (X.) yüzyılda hemen yakınında bugünkü şehrin bulunduğu yüksek arazide yeni bir şehir tesis edilmiştir. Şinkit'in ikinci defa 660 (1262) yılında kurulduğu da söylenmektedir. Mağrib-i Aksâ (Fas) topraklarından sayılan Şinkit, bu tarihten itibaren Kuzey Afrika ile Siyah Afrika arasındaki kervan ticaretinin önemli noktalardan ve bölgenin dinî ve ilmî merkezlerinden biri haline geldi. Murâbitlar Devleti'nin kurucusu Abdullah b. Yâsîn'in bölgeye yerleştiği Mâlikî mezhebi bütün Batı Afrika'ya yayıldı; aynı dönemde tarikatlar da Moritanya'nın dinî hayatında gittikçe artan bir önem kazanmaya başladı. XIII. yüzyılın ortalarından XV. yüzyılın ortalarına kadar Merinîler'in yönetimi altında kalan Şinkit bölgesi, daha sonra XV. yüzyılda Mısır'dan bölgeye gelip yerleşen Benî Ma'kıl'ın bir kolunu teşkil eden Hassânîler'in eline geçti. Hassânîler'in geliştiği ilmi hareketi daha da canlandırdı. Şinkit ve çevresinde önce Berberice'nin bir lehçesi konuşuluyordu. Benî Hassân'ın buraya gelişmesiyle yerli dillerle Arapça'nın karışmasından Hassâniyye lehçesi oluştu ve bölgede en yaygın dil haline geldi.

Daha ziyade Adrar emirlerinin hâkimiyetinde kalan Şinkit şehri, idarî ve siyasî bir merkez olmamasına rağmen bölge şehirleri içinde ün kazandı. İslâmiyet'in Bilâdüssüdan'ın batı ve merkezî bölgelerinde yayılmasında Şinkit âlimleri önemli rol oynadı. Bu şöhretini ülkenin en önemli ilim merkezi olmasıyla kazandı. Şinkit'te yetişen âlimler diğer İslâm ülkelerinde de tanınıyordu. Bu âlemlerden faydalanmak için Batı Afrika şehirlerinden çok sayıda öğrenci buraya geliyordu. Öğrenciler dinî ilimler yanında astronomi, matematik ve tıp eğitimi de alıyordu. Şinkit'e dışarıdan gelip eğitimlerini tamamladıkdan sonra ülkelerine dönen öğrencilere Şenâkuta (Şenacita) denilirdi. XVII. yüzyılın başlarından itibaren Batı Sahrâ'nın ilim ve kültürüne damgasını vuran Şinkit bölge halkı nazarında Mekke, Medine, Kudüs, Dımaşk, Kahire ve Kayrevan'dan sonra İslâm dünyasının yedinci mukaddes şehriydi. Şinkit'in bu önemi XVIII. yüzyılda arttı. Binlerce yazma eserin bulunduğu kütüphaneleriyle kütüphaneler şehri olarak tanındı ve bu şöhretini günümüze kadar devam ettirdi. Meşhur edip ve mütefekkir Ahmed b. Emîn eş-Şinkitî, müfessir Muhammed Emîn eş-Şinkitî gibi temsilcileriyle adını